

18103.

DISSERTATIO
INAUGURALIS MEDICA,
DE
PATHOLOGIA CONSENSUS

QUAM,
ANNUENTE AMPLISSIMO MEDICORUM
ORDINE
IN
UNIVERSITATE CAESAREA LITERARUM
DORPATENSI,
PRO
GRADU DOCTORIS MEDICINAE

LOCO CONSUETO DIE XXVIII. MAII

PUBLICAE DEFENDET

AUCTOR:

JOANNES FRIDERICUS WEISSE,
REVALENSIS.

DORPATI.

CURAE J. C. SCHÜNMANNI.
MDCCCXV.

I m p r i m a t u r :

ea quidem sub conditione, ut, simulac dissertatio haec typis excusa sit et antequam divulgetur, septem exemplaria, quae secundum jussum supremum distribuenda sunt, administrationi Universitatis, cui censura librorum mandata est, tradantur.

Dorpati, d. xix. Maii mdcccxv.

Daniel Georgius Balk,

Medicinae et chirurgiae Doctor, a Consiliis Collegiorum, Pathologiae, Semiotices et Therapiae Professor P. P. O., instituti medico-clinici, instituti, quod asphycticorum curam gerit, nec non collectionis pathologicae Director, plurium societatum literarium sodalis etc.

Censor.

Patri optimo
Joanni Gotofredo Weifse

nec non

Patruo humanissimo,
Joanni Philippo de Weifse,
a consiliis imperii russici status, plurium ordinum
Equiti atque Directori scholae St. Petri,

hasce
academici studii primitias

in animi gratissimi symbolum

D. D.

auctor.

Praemittenda.

Veritus, ne quis inscriptione dissertationiunculae meae, cujus argumentum duplicem tractationis admittat rationem, perductus forsitan falleretur, e re esse putavi, ut protinus, quid hic consensus pathologia sit intelligendum, explicarem. Mihi prorsus non in animo est, omnes mutationes pathologicas organismi (sive morbos), quae consensus norma turbata inducantur, singulas exponere, sed anomaliae tantummodo, quas vocant pathologicas consensus, continent materiam in hoc scripto mihi elaborandam, puta: leges, quas secundum alia consensus phaenomena eveniunt ac pro normali statu expectare possis. Cum vero, ut notum est, physiologiae in omnibus partibus absolutae beneficio solo leges demum pathologiae eruantur, principiis physiolo-

giae, in quibus praesertim et, ut credo, unice phaenomena versari videntur, antea enucleandis supersedere non possum. Eadem enim principia in innormalibus, quas exserunt consensus et sympathia, actionibus valeant oportet, si quidem non aliae vires et leges in animali organismo ea commutent inefficaciaque reddant. Hasce nimirum immutationes leges pathologicas consensus et sympathiae nominari jubeo. — Cum autem res, quam materiam hujus elaborationiculae sumsi, parum adhuc tractata est, cupio, lectores in diiudicando hocce specimine mihi se minus asperos quam indulgentes praebere velint et sibi persuadeant, me omnia, quae juvenis imperfecta reliquit, virum, experientia edoctum, esse consumaturum.

* * *

Lemmata physiologica.

I. Ex organismi, si recte informata est, notione cernere licet, sua quodque organicum membrum vita non solum gaudere, sed etiam quodammodo totum aliquod per se fingere; quamvis quidem id semper reliquo organismo

obnoxium est et ab eo definitur, tamen et ipsum pro sua vi varia, quam in vitam exerceat, illum iterum definit et sic omnia membra ad totum illud, quod organismus nuncupatur, formandum conspirare vides.

2. Sequitur ex hac organismi institutione, unumquodque organon quasi stimuli instar in aliud operari et ipsius mutata vi vitali vim vitalem totius quoque organismi vicissim immutare et posse et debere.

3. Haecce facultas, qua omnes organismi praeditae sunt partes, notionem consensus generatim et amplissima significatione sumtam demum constituit.

4. Consensus autem ille discedit in duas species, quae quoad ipsarum phaenomena fere sibi similia deprehenduntur, quoad autem conditiones diversissima. Alteram nominamus consensum (*Mitgefühl*), alteram vero sympathiam*) (*Mitleiden*).

---

*) Illam consensus et sympathiae distinctionem nostris temporibus non debemus, sed retro temporis physiologis. — Vid. Bausner de consensu partium corp. hum. Amselod.

5. Quod attinet ad consensum ut speciem, ille in eo consistit, ut partes, quae unius ejusdem incitamenti capaces et immediate nervis connexae sunt, eorum ope id invicem secum communicent.

6. Sympathiam contra vocamus illam convenientiam, quam inter organa, eodem in organismo munere fungentia, intercedere videmus, quorum autem relatio sympathica, mechanicum licet connexum nulli anatomico adhuc demonstrare contigit, sine negotio tamen et die clarius exponi potest.

7. Modo dictum est, consensum a nervorum nexu et sympathiam a functionum similitudine constitui, sed necesse est, ut ad hanc sententiam confirmandam me praeparem.

8. De consensu. Consensus causis, quas alii proposuerunt, refutandis ad id, quod cupio, me tutissime perventurum esse arbitror. At ne mihi velitis malum, in sex diversas consensus

---

1656. — Rega: Tractatus medicus de sympathia. Francof. et Lips. 1862. — consensus vero actionum, quem ille admittit, nostra est sympathia et ejus consensus passionum noster consensus.

causas, ab Hallero, illo coryphaeo, adlatas inquirere exordienti! Scientia autem hominis fama superior!

9. Causae illae sunt: A. Nexus vasorum sanguiferorum. *) Plurima sere phaenomena, quorum causa in sanguiferorum vasorum consociatione posita est, prorsus non pertinent ad effectum consensus, sed potius ad rationem metastasium; saepenumero et illa ex spasmis existunt, partiali quacunque infirmitate, vel universali singulorum vasorum paralysi; tandem non rarissime utique ex solis imaginationis lussibus; licet quidem in nonnullis casibus phaenomena vasorum nexu efficiantur et ideo jure consensualia appellanda sint, tamen hoc loco nervi parietum vasorum neutiquam praetermittantur necesse est.

10. B. Similis duarum partium stru-

---

*) Albr. von Haller's Grundriß der Physiologie für Vorlesungen, von Conr. Friedr. Uden, Leipzig 1787, 11 Bd. p. 575. — Langhans. Dissert. de cons. partium corporum. Goetting. 1749. 4. in Halleri disputation. patholog. T. VI. No. 220.

ctura atque fabrica. *) Hallerum hoc similem functionem partium illarum comprehensam voluisse veresimile est. Cum id autem ut conditio omnium sympathiae manifestationum exhibetur, examen huius argumenti non omnino hic spectare posse, quilibet intelligit.

C. Continuatio membranarum. Hinc, e. g. oriri dicitur titillatio nasi in homine vermibus laborante. De his phaenomenis, iam a Senac jure nervis membranarum attributis, Robertus Whyttius fusiora sed minime huic sententiae amica protulit. **)

12. De Tela cellulosa. Hic referebantur incrementum hydropis, occulta ulcera, emphysema etc., at ista num ullo pacto consensualia nominari possunt? Comparisonem, quam Whyttius fecit, cum spongiae virtute et frusti

---

*) Inde fieri putatur, ut ambae partes causis ex paribus paribus et immutationibus obnoxiae sint. Verum iamiam Tissotius luculenter demonstravit, in eo neutiquam cerni posse consensus quendam, quoniam hic duae illae partes una iisdem causis moverentur et altera alterius gratia non pateretur.

**) Beobachtungen über die Natur und Heilung der Nervenkrankheiten, aus dem Englischen, Leipzig 1766, p. 26 und 27.

sacchari, profecto hic in loco esse nemo est, qui ambigat. *)

13. E. Nervorum anastomoses. Hae quidem apud eum fere nullius sunt momenti, leves eis modo effectus e. g. hebetudinem dentium, certis sonis auditis, adsignantem. Nervi autem soli ad actiones consensuales ciendas idonei sunt. Non solum ex etymologia vocis ipsius, sed etiam ex quotidiana usu apparet et exstat, omnia, quaecunque de consensu praedicare queant in sensationum communicatione niti aliasque mutationes, si appareant, illarum sensationum propagatarum esse solas sequelas. **)

14. F. Tandem et in communi sentiendi loco et in nervorum originibus ipsis consensus aliquam causam esse positam, Hallero placuit, scilicet ita ut hos in cerebro inter se conjunctos et ea, quibus nervus moveatur, finium ejus ope cerebralium in proxime jacentem propagata haberet. Sed quis est, qui illam nervorum radi-

*) l. c. p. 25. §. 13.

**) *Neil's Fieberlehre*, 4te Ed., p. 24. — *Sprengel's Pathologie*, p. 73, §. 156.

cum conjunctionem demonstrare suscipiat? nulli adhuc anatomes perito contigit nec forsam unquam contiget!

15. Post sex causas Halleri breviter examinando recensitas, nobis officium injunctum est, nostram sententiam ab omnibus, quas quis fecerit objectiones, alacriter defendendi. Robertus Whytius, qui gravem illi a Vieussens primo foras elatae sententiae se adversarium praestitit, oppositiones suppeditabit.

16. Rationes ejus hae sunt: I. „Cum filum quodque nervi, qui intuenti nullo modo ulterius dividendus videtur, a quovis alio non tantum quoad ipsius ortum ex medullari spinae quadam parte, sed etiam quoad progressum ad organa, quae petit, prorsus separatum apparet, sequitur: varia illa sympathiae exempla, quae inter diversas corporis humani partes observata esse contendunt, nequaquam ex conjunctione quadam seu anostomosi proficisci nervorum, ideoque ne minimo quidem esse usui, si consociationes, quas nervus intercostalis cum quinto,

sexto et octavo pari et cum diversis spinalis medullae nervis init, diligentius indagemus.“*)

Utique verissimum est, quod sibi ipse objecit, cursum nervorum in gangliis ita in semet ipsum implicatum esse et confusum, ut nemo, an ibi anastomosis sit, an non, cum certitudine judicare valeat; nam gordiorum istorum nodorum artis anatomicae ut quisque est peritissimus ita certissime de solutione desperet, eos non aliter, ac illo regio more rumpendos esse persuasus. Sed ut demonstrari queat, nullam omnino conjunctionem adesse, tamen atmosphaera, quae sensibilis auditur, nervorum in auxilium vocare possimus.**)

*) l. c. p. 30. §. 14. a.

**) Cum argumentorum explicatio omnium, quae pro et contra quoad atmosphaeram nervorum sensibilem alleganda sunt, me nimis longe a materia mihi proposita averteret, scripta eam tractantia solum citare satis erit.

- 1) Reil. Exercitat. anatom. fasc. I. — De structura nervor. Trib. tabul. aeneis illustrat. Hal. 1797. p. 28.
- 2) Gren's neues Journal der Physf. II. Bd. p. 13.
- 3) Reil. Archiv der Physiol. 2r Bd. 18 Heft, p. 500. — Sieberlehrs 2r Th. p. 244.

17. II. „Si conjunctio aliqua nervorum vel eiusdem radicis vel diversarum radicum aut in nodis nervorum aut alibi deprehenditur putes, tam sensationes nostras, quam motus musculorum diversorum necessario confundi, quoniam impressiones rebus externis effectae in loco conjunctionis cum aliis nervis communicentur et iterum mutationes, quas voluntas in nervo quodam, orienti aut ex cerebro aut medulla spinali, musculum quendam movendi gratia,

- 4) Soemmering. De corp. hum. fabrica. Tom. IV. De cerebro et nervis.
- 5) Reil. Archiv III. Bd. 28. Heft, p. 188 bis 200; von Rudolphi.
- 6) Auszug einer Abhandlung des Dr. Wienholdt über die Lebenssphäre des menschlichen Körpers, aus einem Briefe des Prof. Treviranus in der salzburger med. chirurgischen Zeitung, 1799. II. No. 39. 40.
- 7) Humboldt. Ueber die gereizte Muskel und Nervenfaser, Posen und Leipzig 1797. 1r Th. p. 82. 86. 195. 213 — 243. 483.
- 8) J. Fr. Aekermann. Versuch einer physiol. Darstellung der Lebenskräfte organisirter Körper, Frankf. a. Main 1800. 2r Bd., p. 211 — 235.
- 9) Kluge. Versuch einer Darstellung des animal. Magnetismus als Heilmittel, Berlin 1811. p. 253.

producit, omnes nervos, cum eo gangliis aut alio quocunque modo conjunctos, agitare debeant.“*)

Damus etiam hanc confusionem, nemo tamen iure inficiatur, omnia, quae consensualium phaenomenorum speciem prae se ferant, tantum in statu nervorum morboſo animadverti poſſe, neſequam vero in eorum ſtatu ſano et incolumi. Quod ſi autem, organiſmo bene ſe habente, perturbationes illae ſenſationum atque motuum nos plane latent, id non plus mirum mihi videtur, quam phaenomena illa, ubi leniſſimus ſuſurrus, a ſanis auribus vix perceptus, affectis vero ſit ſenſus moleſtiſſimus atque lacrimoſiſſimum in ventriculo inflammato ingeſtum inuſitatiſſimum commovet tumultum.

18. III. „Nulla ſympathia inter nervos, ab uno eodemque trunco originem ipſorum ducen-
tes, membranarum, quae eos obveſtiunt, ope
intercedere videtur. Si quidem dura mater tali
ſentiendi ſeque movendi facultate, qualem ei
varii auctores adſcripſerunt, eſſet praedita, haec

---

*) L. c. p. 30. c.

sententia veri haudquaquam dissimilis putanda esset. Cum vero meninges et earum continuationes, quae nervos circumdant, in naturali statu non, nisi obtuso sensu quodam utuntur et se haudquaquam movent, nihil est, quod exempla consensus diversa diversarum partium aut sentiendi aut se movendi potestati adsignemus.“

Primo hebes, ut dicit Whyttius, illa sensilitas membranarum cerebri, si morbo quodam corripitur, in acerrimos degenerare possit sensus, id quod fit in earum inflammatione; at sensilitatem ipsam hebetem in statu sano negamus, quin eam in iis perinde ac in dentibus sopore gravi obrutam esse et tantum affectionibus morborum posse erigi contendimus. Secundo consensuales manifestationes, praeunte Vieussens, non ex anastomosibus nervorum vaginarum sic dictarum sed ex medullae ipsius derivo.

19. IV. „Animadvertimus inter diversas partes, quae haudquaquam secum conjunctae sunt, peculiarem sympathiam. Sic, ventriculo

laborante, visus obscuratio suboritur, nulla anastomosi inter nervos stomachi locum habente et nervos opticos intercedente.“*)

Phaenomena quidem ejusmodi in pluribus causis niti possunt. Adsunt forsán partim, si non directae, saltem indirectae nervorum conjunctiones, quae se aciei, ut ita dicam, nostrorum secantium instrumentorum juxta ac oculorum investigantium adhuc subducebant; partim secundarius morbus ne antecedentis morbi quidem erat sequela, sed cerebro, quod saepe fit invitiosa stomacho, prius affecto, quemadmodum inde et oculos affici posse, facile perceptu est et multo facilius erit lege inferius adferenda.**)

20. V. „Consensus quidem, qui inter viscera abdominis et alias corporis partes locum habere creditur, a nexu nervorum, mediante nervo intercostali exoriatur; quaero autem, cur non omnes partes, quorum nervi aut a nervo intercostali ipso initium capiunt aut cum eo

---

*) l. c. p. 32. d.

**) V. leg. prim. in parte pathologica.

quoque modo copulati sunt, iidem patiantur; cur ventriculus, renibus inflammatione correptis, magis, quam intestina afficiantur; cur tandem pulmones et alia organa haudquaquam petantur?^{66*)}

Ad hanc objectionem refutandam per multa adducantur licet. Tria momenta, ut, quodnam organon ante omnia in condolationem trahatur opus sit, recte videamus, praecipue hic consideranda sunt: 1) Quenam pars humani corporis possideat plurimos nervos et nervorum consociationes cum parte primitus affecta? 2) Quodnam organon parti laboranti per functiones similes maxime affine sit et ideo majori sympathia gaudeat? 3) Nonne nervi, qui ad diversa organa diriguntur, varia et, ut ita dicam, specifica facultate certi generis stimulos recipiendi praedita sint? Quod posterius cum tam distincte in nervis, qui organis diversis sensuum proprii sunt, manifestatum deprehendimus, quid impedit, quo minus id in ipsis aliis nervis statuamus? At illa specifica sensilitas non solum

---

⁶⁶ l. c. p. 54. e.

a genere incitamenti, sed etiam a gradu dependeat. Denique 4) legem ad multa ejusmodi phaenomena interpretanda mirum in modum aptam, inferius proferam. *)

21. VI. „Sympathia diversarum partium, vinculo harum partium cum radice nervorum rupto, statim esse desinit.“**)

Haec objectio et Tissotio maximi momenti esse videtur. ***) At quomodo hic omnino consensuales effectus se manifestent, conditione sublata, qua sola nobis sensuum nostrorum consocii sumus? Abolitio tam gravis vitalis vel potius animalis functionis ad alias functiones destruendas per consensum scilicet contribuat necesse est.

22. Tissotius autem in loco modo citato et hanc difficultatem adtulit: Mirum nempe ei videtur, partem aliquam absolute incitatam, compassionem, quas ab ea exoriri observatum est, non movere, et inde colligit, certa vis in cere-

---

*) Lex prima.

**) l. c. p. 38. §. 15.

***) Tissot's Abhandlung über die Nervenkrankheiten und die Nerven, von Joh. Gottl. Affermann, 2r Bd. 2r Th., Leipzig 1781. p. 389. §. 5.

brum et iterum hinc in nervos compatiētes exercita adsit oportere, quia mechanicam solam incitationem alius partis in aliam migrantem hic non invenimus; e. g. pruritus auris tussim suscitāt, minime autem otitis. — Sed ille ipse casus sententiam in antecedente § prolatam de varia et specifica sentiendi vi nervorum, non solum quoad incitamenta diversi generis, sed etiam diversae efficacitatis magnoperè adjuvat. *)

23. Jam demum audacter me contendere posse puto: solam conjunctionem nervorum ramorum inter se in sano organismo consensuales efficientias producere, et, ubi autem ejusmodi conjunctiones omnino desint, nobis ad atmosphaeram sensibilem nervorum esse confugiendum.

24. Ganglia autem nentiquam silentio trans-eunda sunt, cum extra omnem dubitationis aleam positum sit, illa ipsa impressiones extrinsecus in nervos facias tanquam in focum quendam cogere et eas quoquo dirigentes dispergere. Cum autem libertas nervorum in systemate gan-

*) Vid. p. 18.

glijorum a potestate cerebri maxima sit, multo minus auxilio cerebri, ut consensualia phaenomena explicentur, egemus. Egregie quidem Cl. Reil ad hunc locum: „Das Ganglien-System ist ein Ganzes für sich, hat in sich selbst Anfang und Ende, kommt daher in einigen Thiergattungen allein, in andern zugleich mit dem Cerebral-System vor, und befreundet sich in dem letzten Falle auf eine eigene Art mit diesem u.“)

25. Haec ganglia in sano statu ductum ad se pertinentium nervorum adeo undique destituunt, ut organa, ad quae hi nervi tendunt, non solum voluntati morem non gerant, sed status etiam eorum ne ullum quidem sensum excitet. Vehementibus vero incitationibus ductores fiunt, e. g. in inflammationibus adferunt dolorem usque ad cerebrum et vim acriorum animi motuum a cerebro inde iterum usque ad organa. **)

26. De Sympathia. A primordio organismi instituti pluribus systematibus finis aliquis a natura praescriptus est, e. g. utero atque

---

*) Ueber die Eigenschaften des Ganglien-Systems im 7n Bde. seines Archivs, 28 St., p. 189 seq.

**) Hildebrand's Lehrbuch der Anatomie, S. 2836. b.
— Reil. l. c.

mammis nutriendi infantis; cuti et pulmonibus exspirandi; renibus, cuti, hepati et organis pituitam secernentibus excernendi hydrogenium, carbogenium atque azoticum; hinc et magna eorum sympathica congruentia. Per communem quandam causam normali statu corporis quando mutato, et uterus et mammae, si non simul, certe non alterum alterius propter morbum organi afficietur opus est, quorum cum fines iidem sunt et in normali tantum statu omnium virium et motuum, qui poscuntur, ipsa naturae consilio convenienter agere possunt. Si quidem e. g. externa causa vim suam in mammas exserat mutetque profecto, vi sua exercita, functionis relationem ad organismum, necessario inde efficacia uteri etiam convertitur.

27. Hanc sententiam uberius explicaturo, comparisonem afferre liceat: Cogites velim machinam, cujus duae rotae eadem vice funguntur quarumque justa agitatio in aliqua machinae ipsius fabricatione vertitur. Qua fabrica, casu aliquo turbata, necesse est, rotas haud amplius vice sua fungi posse. In hoc opere artificiosa si talem apparatus finxeris, ut tota ejus vis e

relatione singularum rotarum ad machinam et rotarum ad se invicem penderet, mutationem unius rotae alius vim moraturam esse sequitur, quum prioris rotae ad machinam relatio mutatione dicta turbata sit ideoque aliam machinae relationem ad alteram rotam effecerit.

28. Mutuam vim duorum ejusmodi organorum seu systematum, quibus idem finis impositus, i. e. quae iisdem vicibus funguntur, sympathiam vocare placet. Quo modo talis compassio, nervorum conjunctione mechanica non demonstrata, esse possit, modo exponere studui. Inde restringenda esse videtur Sprengelii sententia: „functionem atque structuram eandem omnino nihil explicare.“*)

29. Jam vero in organis, sympathiae vinculo inter se conjunctis, ea apparent, e quibus, si vel obiter intueamur, mechanicae nervorum conjunctiones colliguntur; e. g. libidinosae erectiones clitoris, contactu papillarum factae, quas nec inter consensuales nec sympathicas effectus numerare sed solis phantasiae lusibus ad-

---

*) Pathologie. Leipzig 1802. II. 256. p. 77. S. 162

scribere licet. Quin Hallerus idem fere sentiebat: „Alia denique est mammarum cum utero nervosa sympathia. Contactus papillarum libidinosus insuetis puel-
lis igniculos movet venereos, et sunt, quibus ab iis jocis clitoris in consensum trahatur. Id possis nervorum vel evicto consensui tribuere, vel etiam ad sociationi idearum, quae facit ut in una parte corporis etc.“*)

30. Physiologicis rationibus de consensu ac sympathia traditis, ad pathologicam eorum partem adgredimur. Ad pathologicam consensus et sympathiae pertinet, ut jam supra memoravimus, explicatio legum et rerum, quibus illi in casu concreto aliter apparent et interpretandi sunt, quam e prima organismi institutione apparerent, adeo ut mutatione organismi virium phaenomena alia sese offerant, quam a priori exspectanda. Quamdiu natura virium, nervi ratione qualitatis et situs eorum non mutantur, necesse est, ceteris paribus, eadem efficiant. Attamen haud raro accidit, ut idem

---

*) Elem. physiol. T. VII. pars II. Lib. XXVIII. §. 14.

incitamentum, non mutatis rebus ratione sui ipsius, adhibitum, pervarios effectus producat. Ergo varii tantum nervorum totiusque organismi status haec prava visu phaenomena efficere potuerunt, quae igitur diversas consensus et sympathiae leges pathologicas constituere debent.

32. Ex supra deductis summa lex profluit, quae sequitur: Si organismi vires normales, et eae quidem, quae nervis et compatiensibus organis prae ceteris tribuuntur, perturbatae fuerint, in consensualibus aequae ac sympathicis phaenomenis perturbationes, illis congruentes, nasci videmus.

3a. Speciales pathologicae leges.
A. Si organon quoddam morbosa affectione, seu hypersthenica seu asthenica, prae ceteris irritabile factum est, consensuales effectus incitamenti, quod in organismum influit, confestim in hanc partem vergunt, situ normali vel specifica nervorum sensilitate haud detenti. Quae lex contradictionem tollit, quam Whytt (p. 16. h. d.) sententiae nostrae, exemplis jam illustrandae, opposuit. Si plus justo impletum ventrem capitis dolores plerumque excipiunt, consensuales

effectus, jam male affectis oculis, praecipue in morbos oculorum abeunt. Sunt etiam qui, in omni a frigore noxa, angina laborent, dum alii catarrhalibus ophthalmiis, alii odontalgiiis etc. afficiuntur, quamvis ab initio pedes vel caput vel aliam quandam corporis partem potentiae malam afferenti exposuerint. Cum in hepate lien plerumque in consensum trahatur, in phthisico haud dubie pulmones propria lieni jura sibi vindicabunt; cum in angina parotidea metastasis in cerebrum dirigitur et quasi stationem testiculorum praetergreditur, haud immerito nobis debilitatem prioris illius partis admittere licet; cum omnis impetus hostilis, qui vim suam in superficiem corporis exercet, maxime vario modo in juvene florentis aetatis ad organa respirantia refertur, hac jam promulgata lege pro interprete uti potest. Jam secundum oeconomiam corporis nostri institutam, adolescentia laborat congestionibus, pectus et omnino organa respirantia adgredientibus; thorax in pectus virile abit; vox ipsa mutationi obnoxia est; vero, ut paucis dicam, natura sapienter providit, ut pulmones in hac vitae humanae periodo

irritabiliores sint, quam ante et post illam ac-
tatem. Quodcunque autem organon prae cete-
ris irritabile consensuales radios ab aliis omni-
bus organis in se avertit. Si dolores rheuma-
tici insolita omnino loca occupent, in quibus
forte cicatrix sit, quid facilius quam hac lege
demonstrari? Si cutis vel pulmones vel tractus
intestinorum male afficiantur, mutuam in se vim
exserunt; *) unde vero, quod, transpiratione
sublata, in hoc pulmones, in illo tractus inte-
stinorum afficiantur? Haud dubie in illo pul-
mones, in hoc intestina ante jam debilitata fue-
runt.

Hujusmodi exempla innumerabilia invenire
haud difficile esset, nisi jam allata ad demon-
strandum, quam late haec lex pateat, sufficerent.

33. B. Partes, quae antea omni sensu desti-
tutae videbantur, morbo in talem sensibilitatem
abire possunt, quae mente complecti ad nostra
usque tempora non licuerit. Vi inde nervorum

---

*) Antagonismus etiam et antenergia (functio vicaria)
parum ad consensum parumque ad sympathiam referri pos-
sunt.

aucta, simul consensualis efficaciae fines in affecta parte proferri necesse est, adeo ut illa in consensum trahatur cum partibus, ad quas consensualis ejus vis plerumque se non extendit. At pars ejusmodi vicissim aliunde et quidam solito frequentius invadi potest. Quod organon, Hufelando auctore, quasi punctum irritabile pathologicum (*pathologischer Reizpunkt*) fit, in quod plurima coeunt incitamenta, nec non inde exeunt.*)

Rüschlaubius in pathogenia sua hanc Hufelandi sententiam adortus est.***) — Tales polemicae controversiae nisi me a proposito nimius avocarent, facili opera inanitatem oppositionum ejus ostenderem, quippe quae verborum captatione tantum nitantur. Omnia, quae citato loco Hufelandus attulit exempla, veritati consentanea habentur et ab ipso Rüschlaubio, incusante vero Hufelandum, tamquam censuisset, his phaenomenis nimiam semper inesse incita-

---

*) *Pathogenie*. Jena 1795. p. 182 sqq.

**) *Pathogenie*, 1r Th. 1800. 2e Auflage. S. 428 — 434.

tionem. Mihi vero in obscurioribus verbis Hufelandi nihil aliud invenire contigit, ac majorem irritabilitatem male affectae partis.

Quod fieri solet e.g. in tractu intestinorum, qui vel copia vermium, vel emeticis vel potionibus purgativis justo crebrius adhibitis pathologicam irritabilitatem nactus est. Sic masturbatorum atque voluptariorum genitalia enormem irritabilitatem accipiunt; nec non cutis, si arte in ea alatur ulcus aliquod. Hac insolita ac morbosa irritabilitate, propagatio consensualium effectuum, docente experientia, magnopere adjuvatur. Porro phrenitis, specialis dentium caries et plica polonica hujus legis probabilia sunt documenta. Tria eaque diversa organa, meninges, dentes et capilli, tam levi sensibilitatis gradu utentes, in dictis morbis sensibilitatis signa edunt, quae animadvertentes admiratione capimur. — Haec phaenomena quomodo explicanda sunt? An forsani novi gignuntur nervi? An torpida sensilitas praesentium jam nervorum excitatur? Posteriori sententiae adstipulamur. Equidem crediderim, quo magis sensilitas alicujus nervi aucta sit, eo latius sen-

sibilem ejus atmosphaeram patere : quareque magna ex parte consensualia phaenomena existere posse, quibus alioquin non occurrimus.

34. C. Irritabilitate non organi unius vel systematis unius, sed totius organismi aucta, inusitatiorēs, quam quas primo loco observabantur, consensuales casus apparent, adeo ut Hufelando totum corpus consensum pathologicum vocare placeat.*) Insignem irritabilitatem ejusmodi in his, qui vel imbecillitate nervorum vel hysteria laborant,prehendimus. Soni illi harmonicae coelestes, ut ita dicam, in aliis convulsiones vel animi deliquia excitant; in aliis odores quidam, e. g. rosarum eosdem effectus movent; dum alii, quos flatus urgent, vehementissimis vexantur spasmis. — Quum quidem etiam in hoc abnormi organismi statu nervi affecti sint, ex superiori paragrapho intelligitur, quomodo et hic tam varia phaenomena consensualia existere possint. Hinc illusiones, mobilitas animorum et miri appetitus talium aegrorum itidem oriuntur.

---

*) l. c. p. 181.

35. D. Lex adassociationis idearum et sensuum ad multa consensus morborum phaenomena explicanda sufficit; organa arctius secum ipsa conjungit, quae pro nervorum anastomosibus inter se non contingunt. Organa, semel vel saepius ordine quodam cooperata, haud raro eundem ordinem retinere solent, uno eorum forte incitato; efficientiae enim eorum sibimet ipsae adsociantur et cyclus harum efficientiarum quidem reiteratur; ad quem perficiendum, praeter primum impulsus, aliorum, quae antea ad excitandas illas efficacitates necessaria erant incitamenta, nullum requiritur. Primo vel secundo tot incitamenta, quot efficientiae diversae una exsistebant, cooperata sunt; sed nunc uno tantum illorum incitamentorum ad totam horum phaenomenorum seriem restituendam opus est.

Exempla:

Adolescens quidam nulla fere antecedente conspicua causa in epilepsiam incidit. Paroxysmum perpassus confestim solenni symphoniae interfuit. Post acto hebdomades praeterlapsas

musicam quandam rursus audiens, iterum paroxysmo corripiebatur. Ab eo inde tempore haud dubium est, quin octava quaque hebdomade, si musicam audiverit, in eundem incidat morbum.*)

Musica consensualem hunc effectum in systema musculorum antea non exercuit, quam excitatus auditus cum morbosa musculorum mobilitate se consociarat. Prima vice, paroxýsmo finito, musicae forte intervenit, secunda vero concentum ipsam epilepsiae causam fuisse non in ambiguo est. — Testa commemorat, virum quendam, qui fluxu haemorrhoidali periodico laboraret, ceterum bene se habentem, initio veris, stomacho eo ipso tempore male affecto, quo haemorrhagia se ostendit, vomitorium quoddam sumpsisse; quo facto, per tres totas dies atrum sanguinem evomuisse. Appropinquante autumnno, fluxu haemorrhoidali redito, angore pectoris et singultis correptum esse, adeo

---

*) Krueger. De lege naturae. §. 22.

ut prope suffocationem esset. Vomitorio iterum sumto, et denso atroque sanguine edito malum disparuisse. Ab eo inde tempore sub autumnum et ver, quoties ille dorsi et lumborum dolores sensit, vomitum sanguinis involuntarium ortum esse. *)

Ita Plattnerus militis cujusdam, qui magna tibiae fractura laborabat, mentionem facit. Curatione durante multa sumpsit vomitoria et quoties post recuperationem sanitatis pes, antea fractus, dolebat, toties vomere coactus fuit; quotiesque stomacho aegro laborabat, in eodemque pede dolores sensit. **)

Et hoc et illo exemplo actione eorum identidem consociata, duo organa in consensum pathologicum trahebantur, cujus ne vestigium qui-

*) Philos. medic. Untersuchungen über Natur u. Kunst im kranken und gesunden Zustande des Menschen, von Dr. Gall, Wien 1791. 1r Th. p. 651.

**) De causis consensus nervorum physiologicis. Lips. 1790. 4. — Recus. in Ludwig. Scriptor. neur. minos select. T. VI. p. 266.

dem in sano corporis statu invenitur. Praeterea ex hoc etiam intelligendum est, idem esse, quodnam membrum serie actionum adsociatarum prius movetur; hic enim jam pedis dolores vomitum, jam valetudo ventriculi adversa pedis dolores excitavit.

35. Ejusmodi phaenomena saepe in vita communi nobis occurrunt crebroque eorum connexus occultus fuerit, nisi quod ante acciderit, exploratum habuissemus.

Ut modo vidimus, adsociationem consensualia sequi phaenomena, quae sano organismo non stabilita sunt, sic etiam multorum normalis sympathiae phaenomenorum causam praebet physiologicam. Tum vero illa aequali evolutione nititur plurium organorum consensientium, e. g. genitalium atque vocis organorum, genitalium, mammarum et cornuum aut penarum in nonnullis bestiarum generibus.*) Scilicet his

---

*) Blumenbach. Vergl. Anatomic. p. 202.

organis evolutionis tempore suae cooperantibus, actiones eorum eo facilius adsociari poterant; quareque indissolubile quoddam sympathiae vinculum haec diversa organa, una evoluta, cooperataque, circumcludebat.

36. Nec minus idiosyncrasiae legem huc referre nullus haesitoto; quae quamvis in nostra de consensu pathologica doctrina exigui sit ponderis, silentio tamen minime praetermittenda est, nisi multorum, qui in consensu nituntur, effectuum rationem reddere dedigneris.

Idiosyncrasia in strictiori sensu est taedium, quod contra impetus quosdam sentimus, vel illa animi seu nervorum conditio, quae cujusdam generis impetui plane repugnat. Saepe innata est, saepe vero ex gravi impressione rei, ad quam spectat, oritur. Sensu latiori eoque rectori idiosyncrasia est relatio propria organismi ad incitamenta quaedam, quam secundum certos propriosque effectus producant, in natura incitamenti aequae, ac in relatione organismi, hoc est, propria relatione virium, mixtionis atque texturae hominis specialis (*Individuum*) positos.

37. Quis est, qui variarum stomachi idiosyncrasiae specierum non recordetur, efficaciae consensualis formam prae se ferentium, quatenus incitamentum a stomacho ad organa propinquiora vim suam exserat? Cuinam, quaeso, effectus singulares nonnullarum escarum et medicaminum, in alio atque alio apparentes, ignoti fuerint?*) Quis denique est, qui araneas quandoquidem metum iniecisse, aut feles ullius quietem turbasse nesciat? — Sed magis miri etiam dantur huiusmodi effectus. Nec abs re esse videtur, exempla quaedam afferre! Ex idiosyncrasiae tantummodo legibus explicatur, quod musicae sonus alium ad mingendum incitet, alium ad vomendum!***) Eadem lege Amati Lusitani fulcitur adsertum, quod ac-

---

*) In quorum numero purpura est, ex usu flagorum aut cancerorum oriunda; vomitus spontaneus ex odore ipecacuanhae; diarrhoea denique, qua aegrotus nonnunquam corripitur, qui rheum sibi in formula medica esse praescriptum, cognoverit.

**) Ephem. acad. curios. Decus. III. ann III. obs. 18a. et ann I. obs. 194.

grotus quidam intuitu formosae puellae sternuerit. Itidem, quod quis, teste auctore nescio, quo, adspectu capitis vitulini, narium haemorrhagia laborare incoeperit.

Idiosyncrasiam duplicis esse generis, jam supra memoratum; vel innatam vel casu aliquo exortam. Plurima hujusmodi generis phaenomena ad idearum adsociationem spectant.

38. Huic legi consuetudinis legem opponere licet, cujus vi quaevis potentia proprios suos effectus tanto fortiores reddit, quanto rarius cum illa collidebatur; quum aliquin illi effectus minuantur, quo saepius et fortius potentiae illi obnoxii fuerimus. Receptivitate magis minusve diminuta normalia etiam phaenomena consensualia mutatura esse sequitur. Nec denique est, quod moneamus, facultates virtutesque mechanicas ad legem propositam non pertinere.

39. Fac compotorem esse, qui vino adusto se obruere consueverit et, inopia hujus potus pressus, non leviter aegrotet. — Exemplum

notatu dignum, ni fallor, Cel. Richter exhibet. Militi cuidam, ictu percusso, vini adusti usum interdicare necesse erat. Inde factum est, ut, quum intemperantius bibere consuevisset, morbus sensim sensimque augeretur et medici de curando morbo plane desperarent. Quum jam animam ageret, lagenam vini adusti sub commilitonis lecto conspicit, quam avide correptam furtim exsiccet. Vix credideris, quae apud auctorem laudatum leguntur, aegrotum illico melius sese habuisse et deinde omnino convaluisse.

40. Genus, aetatem, corporis constitutionem nec non temperamentum nominare liceat, quae variis propria sunt organismis, et generalem consensus legem mirifice mutant. Aliter in mare, aliter in foemina apparent phaenomena consensualia; incitamentum, quod in illo nihil efficit, hanc, quum corporis habitus plane diversus esse solent, non leviter turbat. Quantopere consensus ex hac sola ratione variet, facile intelligitur. — Quatuor humani vitae stadia variationem illam adaugent, quum in quovis eorum nonnulla organa, aut nisu formativo

magis excitato, aut viribus exhaustis aut irritabilitate morbosa tamquam radiorum consensualium focum sistant. Exempla hujus rei propositurus, ut primum de infantibus dicam, dentes et tractum intestinorum nomino; in adolescente et virgine adulta mammas et genitalia; in viro sanguinis systema ingenuique regiones; in senili aetate denuo tractum intestinorum. His quatuor vitae stadiis temperamenta respondent phlegmaticum, cholericum, sanguinicum et melancholicum.

41. Exposito consensus a norma physiologica deflexu ejusque ex relationibus organismi non ignotis ratione reddita, pathogeniam consensus breviter enarrare liceat.

42. Pathogenia consensus rationem illam intelligo quam in morbis gignendis se manifestare videmus. Sequentia imprimis notatu digna esse videntur.

43. a. Incitatio topica, quae in exiguo spatio operatur, per consensum cum diversis, vel remotissimis, organis communicari potest. Inde

apparet, morbum topicum haud raro in generalem posse transire; axioma hocce non ignotum majoribus nostris, quibus tales morbi secundarii consensuales sive sympathici audiebant. Jam in Galeni opere capitulum, quod de morbis per consensum tractat, invenies. — Febris theoria axiomati proposito innititur. Incitamentum enim topicum causa efficiens esse solet, quae nervorum, musculorum aut sanguinis systema afficiat, ex. gr. febris traumatica; febris, quod vel exiguum erysipelas comitatur; prae ceteris ad rem nostram spectat, quod in morbis gastricis animadvertitur, ubi intestino affecto, per consensum nullam corporis partem non aegrotantem sentimus,

44. b. Effectus remotior, per consensum procreatus, vehementior fieri potest eo, qui causam efficientem proxime sequebatur. Fac corporis partem exigui vitae organicae momenti excitatam, in relatione sive consensuali sive sympathica esse cum gravissimi quodam ponderis organo. Illa secundum normam generalem incitationem, qua laborat, huic largitur et hac

ratione per totum corpus vagatur. Festucam, plantae pedis ingestam, tetanum et trisimum gignere; anginam parotideam, quae per se nullius momenti est, phrenitum operari posse scimus. Memineris denique omnium metastasium ab uno eoque ignobiliore organo in nobiliorem et tot exempla regulam nostram stabilientia habes. Quae Rüs chla ubi us contra Hufel andum monuit, aliis tantummodo verbis usus, quamvis nobiscum sentiat, facile exploderentur, nisi exemplum, a Hufelando propositum, litis ansam illi praeberit. Innumerabiles fere sunt rei nostrae testes. Unum indigito: In angina parotideae inflammatio testiculos adoritur, qui cum cerebro in arcta sunt conjunctione. Antequam suspicatus fueris, phrenitis adest, effectus, causa illa longe superior, quam per consensum gravior morbus nascatur, quam per causam anginae parotideae.

44. Cuilibet parti organicae certum gradum, certam directionem certasque consensus limites natura adsignavit. Consensus naturalis id dici solet. Simul ac limites sibi constitutas egreditur,

quod variis ex causis accidere solet, tam quoad gradum (§. 33.) quam directionem (§. 32.) et limites ipsos (§. 34.). Tum organismus bene valere desinit et consensus morbosus adest. Hufelandus tres causas morbosum consensum efficientes solum existere contendit: receptivitatem universaliter adauctam, excitationem et debilitatem topicam.*) Mancam autem, ne dicam, erroneam, hanc sententiam esse, ex supra allatis Pathologiae legibus facile perspicitur.

45. Reactio consensualis in stimulum morbosum ex duplici relatione determinatur.

a) Quantitate et qualitate stimuli. Odontalgia levis, ut exemplo utar, phaenomenon consensuale omnino non producit; dum illa in vehementiori gradu febrem, angorem, cephalalgiam etc. efficit. Sic e contrario nunquam auris prurigo tussim, aure vel inflammato non existentem, gignat.

b. Qualitate quacunque consensus

---

*) l. c. p. 181—85. V.

vel partis vel totius corporis. Ita ventriculus justo impletior alteri lucem eripit, alterum cephalægia adficit, in altero denique febrem universalem generat; quos quidem effectus Hufelando dispositionem consensualem concinnare placuit, quæ tamen non semper sibi constet,*), sed, quod addit assertum, veræ ac propriæ dispositionis notioni repugnat.

46. At stimulorum excitantium instar, depressantes affectus quoque per consensum propagari patet. Debilitatem localem organi cuiusdam seu totius systematis universalem debilitatem producturam esse sequitur, nisi organum primitus debilitatum consensu naturali universali non careat. Inde e. g. genitalium debilitatio masturbatoris valetudinem horrendum in modum suffodit et frangit.

46. Quantopere hæc relatio reactioque consensualis in morborum formam et decursum operentur jam uberius demonstrare nobis licuit. Sed morborum quoque character inde pendere solet. Organa assimilationi inservientia sæpe

adfecta sese praebent, quamvis stimuli morbosae sedes in iisdem non obtineant. Credideris non raro morbum gastricum adesse, non nisi per consensum enatum, quo fit ut medendi rationem saepissime erroneam eligamus. Vulnere quodam, vel calculo renali hepatem affici videmus. Medicamina in febrem biliosam commendant, nihilominus errant etc.

48. Quaevis organismi dispositio ut ad morbos procreandos est idonea, ita iisdem et medicetur. Haud aliter in consensu sese res habet. Summum est momentum potestatis insitae naturae medendi, id quod, quum satis superque liqueat, prolixius exponere, taedet, nec intra limites opusculo nostro praescriptas, locum habere potest.

Finitis his qualibuscunque pagellis habeo, quod optem, ut benevolus lector in iis, quae docere ausus sum, mihi adsentiri velit. Si minus, ac arenam mecum descendat; id acturo, ut adversarius in consentientem amicum rei quae nostrae patronum vertatur.

T h e s e s.

I.

Remedia atque venena non absolute sibi opponi possunt.

II.

Nec omnium morborum remedia, nec morbi certi generis reperiuntur.

III.

Praesentia atmosphaerae nervorum sensibilis, Reilio auctore, minime in dubium vocanda est.

IV.

Consensus multum similitudinis habet cum electricitatis communicatione (*Mittheilung*), **antagonismus vero cum electricitatis** partitione (*Vertheilung*).

V.

Contradictio est, si contenditur, solidas partes organicas esse, non vero fluidas.

VI.

Metastases ad functiones antenergicas (*vicarias*) numerare debemus.

VII.

Matris phantasiam nullo modo ad formationem foetus monstrosam directe contribuere posse, persuasum habeo.

VIII.

Gonorrhoeae materies ab ea ulceris venerei omnino distinguenda est.

IX.

Notio actionis vicariae, a Brandis exhibita, non satis definita est.
